

Nederländsk orgelmusik.

Bland "nederländska mästare" på orgelmusikens område torde *J. P. Sweelinck* (1562—1621) och *S. de Lange Jr* (1840—1911) intaga de främsta platserna. Att verk av den förre ännu i dag efter 300 år kunna göra ett djupt intryck på åhöraren, torde vara ett talande bevis på deras utomordentliga konstvärde. Det är nog att erinra om en sådan komposition som *Mein junges Leben hat ein End*" (koral med variationer)*). Kan väl, någon undgå att gripas av det djupa allvar och den innerliga fromhet, som tala ur detta verk? Sweelincks alster, fantasier, toccator, fugor, koralbearbetningar etc., röja framför allt den kontrapunktiske mästaren. (Som bekant anses *S.* vara den egentlige skaparen av orgelfugan.) Men även i rent harmoniskt hänseende äro *S.*s kompositioner av stort intresse. Utan tvivel kunna de hänföras till det märkligaste inom 15- och 1600-talets orgelkomposition. *S.* var även en framstående pedagog, som samlade en mängd lärjungar omkring sig, bl. a. Scheidt, Scheidemann och Praetorius.

S. de Lange, Jr. (1840—1911), en tid anställd som lärare vid konservatoriet i Stuttgart, (orgelspel, körsång, kontrapunkt och musikhistoria) utvecklade en synnerligen omfattande kompositionsverksamhet. Av hans orgelsaker märkas inte mindre än åtta sonater, preludier och fugor, canoniska imitationer, pedalstudier etc. De mest utmärkande dragen hos de *Langes* verk är en mästerlig behandling av formen samt en verkningsfull, präktigt klingande orgelsats. Själva innehållet kan icke sägas vara särdeles egenartat. Den som framför andra synes ha påverkat de *L.*s stil är Mendelssohn. De *L.*s verk rekommenderas varmt i synnerhet till teoretiskt studium.

Förutom nämnda mästare kan Nederländerna uppvisa en mängd orgelkomponister, av vilka först må nämnas *C. F. Hendricks Jr.* (1861—1923). Dennes produktion, bl. a. Preludium och fuga opus 37, 24 Vorspiele opus 7, Sonat opus 4, utmärkes i allmänhet av rytmisk friskhet och en kontrapunktisk sälta, som icke förfelar sin verkan. *H.*s sista arbete är ett samlingsverk, *Nederländsk musik*, upptagande 24 stycken för orgel från 1600 till 1920-talet. Samlingen, som vidare innehåller korta biografiska uppgifter över företrädade tonsättare, är mycket intressant i så måtto, att

*) Återfinnes i *Alte Meister des Orgelspiels Neue, Folge, Del II* (Straube.) Ed. Peters No. 4301 B.

den kan sägas ge en exposé över nederländsk orgelmusik under tidernas lopp. Liksom fallet ofta är med dylika "Album", har bland numren dock åtskilligt slunkit med, som ej är av så synnerligen stort konstnärligt värde. Klassikerna, här med Sweelinck i spetsen, "stå sig" ju alltid och obestriddligen är det dessa, som ge åt samlingen vederbörlig tyngd. De representeras förutom av Sweelinck av *A. von Noordt* (omkr. 1613—1675) *Z. van Blankenburg* (1654—1739) m. fl. Till det bästa hör ock *Marche Funébre* av *Cor Kint* (född 1890). Vissa nummer i samlingen borde emellertid ha utbytt mot stycken av mera värdefullt innehåll. Detta gäller i synnerhet *Berceuse* av *J. Bonset* och *Méditation* av *H. Cuypers*. Den i sin helhet ganska brokiga samlingen synes vara lämpad mera för hemmet än för kyrkan. Samtliga stycken kunna utföras på det minsta harmonium och erbjuda i regel icke några tekniska svårigheter. Till det värdefullaste höra tvenne handskriftsfotografier, av vilka det ena utgör en reproduktion av en Toccata i orgeltabulater av *J. P. Sweelinck*. Skulle någon kyrkomusiker tilläventyrs ämna förvärva samlingen i avsikt att rikta sin postludiereportoire, vill jag visserligen icke avråda, men väl på det kraftigaste tillråda ett noggrant *urval*, då en hel del n:r *icke* äro lämpliga för kyrkligt bruk.

Å Alsbachs & Co:s förlag, Amsterdam, där samtliga här anmälda musikalier äro utgivna, föreligger vidare *Passacaglia, Koral en Fuga over Gezang 17* (= n:r 239 i vår sv. koralbok) voor Orgel av *C. de Wolf*. Denna komposition vittnar mera om utpräglad formsinne och kontrapunktisk kunnighet än om förmåga att genom fantasimättad bearbetning av framlagda temata fylla denna krävande form med det omväxlande innehåll, förutan vilket åhörarens tålmod lätt sättes på hårt prov. En viss enformighet kan heller icke fränkännas kompositionen, vars tonspråk f. ö. ej utmärkes av någon större egenart. Åtskilliga partier inbjuda dock till effektiv registrering, varför stycket på en större orgel icke torde sakna utsikter att "göra sig".

Vida kraftigare intryck efterlämnar *Preludium och Fuga* i d-moll av *E. Mobach*. Ett präktigt stycke musik i den gamla hederliga orgelstilen, väl värt att beaktas lika mycket av pedagoger som av konsert- och gudstjänstspelare.

Preludium (Ciaconna) och Fuga av *W. Petri* kan rekommenderas till studiematerial. Dess framtid som konsert- eller gudstjänstmusik tvivlar jag på. För att en komposition skall leva fordras också något *emellan* noterna. Det är ej nog med enbart dessa, hur konstmässigt kombinerade med varandra de än må vara.

Ett registreringsstycke av första rang är *Andante och Variationer för två klaver* opus 46 av *Robert Schuman*, arr. för orgel av *Jos. A. Verheijen*. Såvitt jag kunnat finna är överföringen till orgel lyckad. Varje schumann-intresserad organist skall för visso få rikt utbyte av detta opus, vilket dock kräver en tremanualig orgel av modernt snitt (framför allt mjuk touch) för att helt komma till sin rätt.

En av Nederländernas mest produktive tonsättare i våra dagar är *Jac. Bonset* (född 1880). Denne har rönt starkt inflytande av den moderna

franska skolan (Ravel bl. a.), men kan väl knappast f. ö. — åtminstone av hans orgelstycken att döma — tåla ytterligare jämförelse med de franska moderna mästarna. Ivrigt sökande efter yttre effekter synes vara ett utmärkande drag hos B. På undertecknad gör hans orgelmusik, som i allmänhet bär prägeln av mer eller mindre oöverlagd improvisation, ett skäligen tamt intryck. Skrivsättet är övervägande homofont. Motiv och temata kunna stundom visserligen äga både charm och styrka men bli sällan föremål för egentlig bearbetning. Tvåra avbrott genom generalpauser och fermater förekomma ofta. Sådant är totalintrycket av det dussintal kompositioner av B., som blivit mig förelagda till granskning. Ett litet stycke av rätt starkt stämmingsinnehåll — det enda av B., som givit mig någon behållning — är emellertid en *Sorgmarsch i b-moll opus 58*, skriven till tonsättaren A. Pompers minne. (Alsbachs förlag). Något så andefattigt däremot, så lättsinnligt ihopkommet som hans s. k. *Fantasie över koralen: Nu tackar Gud allt folk* behöver man lyckligtvis mera sällan höra. Man kan fråga sig, hur det är möjligt att erhålla förläggare till dylik musik. En koral som den ifrågavarande borde under alla omständigheter få vara ifred för sådan art av "bearbetning". Övriga tonsättningar av B., *Prelude Festivo*, *Romance*, *Mélie Orientale*, *Cortége* jämte *Drie Orgelstukken* (*Toccata*, *Intermezzo*, *Paraphrase over het Oude Wilhelmus*) föranleda icke särskilda kommentarer från min sida.

Av ojämförligt större intresse äro då tvenne stycken av *Cor Kint*, (jämför ovan!) nämligen *Prelude Pastoral* opus 33 och *Andante* opus 17. Visserligen torde ej heller dessa med avseende på idéinnehåll och uppfinning kunna karaktäriseras av större originalitet; både en Grieg och en Chopin skymta här och där fram. Men de verka dock mycket tilltalande på grund av sin flödande melodik och den omsorgsfullt genomförda kompositoriska utformningen. Tacksamma i registreringshänseende och tekniskt lätta att utföra skola de säkerligen bli ett tillskott av större värde för varje orgel-spelare.

Utan tvivel har den nederländska orgellitteraturen ännu åtskilliga verk av stort värde att uppvisa. Att senare tidens produktion av orgelmusik även inom nederländsk tonkonst i stort sett kvalitativt väger ganska lätt i vågskålen gentemot vad den klassiska perioden frambragt å området, där-om torde denna granskning givit ytterligare bevis. Ideligen erinras vi om den hart när utslitliga kraftkälla, den klassiska orgellitteraturen utgör. Låt oss heller icke försumma att flitigt ösa ur dess friska flöden och där-ur hämta den ro och uppbyggelse, vi jäktade nutidsmänniskor så väl behöva och som denna musik i så rikt mått förmår skänka.

Waldemar Ahlén.